

DRUŠTVO PSIHOLOGOV SLOVENIJE

Komisija za poklicno etiko psihologov

Ulica Stare pravde 2

1000 Ljubljana

**KODEKS POKLICNE ETIKE PSIHOLOGOV
SLOVENIJE**

Ljubljana, 16.oktober 2002

KAZALO

KAZALO	1
1. UVODNA DOLOČILA	2
SPOŠTOVANJE ČLOVEKOVIH PRAVIC IN DOSTOJANSTVA	3
Spoštovanje človekovega dostojanstva.....	3
Človekove splošne pravice	4
Enakost pravic - enakopravnost.....	4
Zasebnost in zaupnost.....	4
Obveščeno soglasje in svoboda soglasja	6
2. PRISTOJNOSTI PSIHOLOGA	7
Etična zavest.....	7
Omejitve pristojnosti	7
Omejitve postopkov.....	8
Stalni poklicni razvoj.....	8
Zmožnost za opravljanje strokovnega dela.....	9
3. ODGOVORNOSTI PSIHOLOGA	9
Splošna odgovornost.....	9
Zagotavljanje visoke ravni strokovnega in znanstvenega dela	9
Uporaba in varovanje psihodiagnostičnih sredstev	10
Izogibanje povzročanju škode	11
Podaljšana skrb.....	11
Razširjena odgovornost	11
Razreševanje etičnih dilem	11
4. INTEGRITETA POKLICA	12
Poznavanje omejitev	12
Verodostojnost.....	12
Odkritost in odprtost.....	13
Konfliktnost interesov in izkoriščanje.....	13
Kršitve kodeksa poklicne etike	13
SANKCIJE.....	14
ZAKLJUČNE DOLOČBE.....	14
DODATEK: KOMENTAR	14

1. UVODNA DOLOČILA

V prizadevanju, da bi podrobneje opredelili obseg in vsebino svoje odgovornosti za delo in pomagali pri oblikovanju lika psihologa/ psihologinje kot odgovornega strokovnjaka/ strokovnjakinje, se psihologi/ psihologinje Slovenije zavezujemo, da se bomo pri svojem delu ravnali po načelih Kodeksa psihološke etike.

Etika psihološkega dela temelji na načelih etike in morale demokratične, pravne in socialne družbe. Kodeks psihološke etike upošteva vse z ustavo in zakoni R Slovenije zajamčene pravice ter vse mednarodne dokumente s področja človekovih pravic, ki jih je ratificirala in sprejela Republika Slovenija. Je v skladu z kodeksi poklicne etike psiholoških strokovnih združenj v EFPPA (European Federation of Professional Psychological Associations).

Načela psihološke etike so vodilo za psihologa/psihologinjo¹, ko s teoretičnim in praktičnim delom prispeva k samouresničevanju človeka, da lahko ta čim bolj suvereno obvladuje vsa področja svojega življenja.

1.

Kodeks psihološke etike je zapis najpomembnejših načel, po katerih se psihologi ravnaajo pri svojem delu.

2.

Kodeks psihološke etike opredeljujejo štiri načela. Po pomembnosti si sledijo spoštovanje človekovih pravic in dostojanstva, načelo pristojnosti, načelo odgovornosti psihologa ter načelo integritete poklica.

3.

Psiholog pri svojem znanstvenem in strokovnem delu vzpostavlja poklicni odnos s posamezniki in skupinami na področjih psihološke pomoči, raziskovanja in poučevanja. V psihološkem postopku obravnava osebe in skupine, ki iščejo in/ali potrebujejo pomoč zaradi osebnih, družinskih, vzgojno izobraževalnih, organizacijskih, gospodarskih problemov in/ali ciljev (v besedilu kodeksa obravnavanci). Obravnava tudi udeležence v raziskavah, študente, zaposlene, delojemalce, delodajalce, kolege, naročnike in javnost.

¹ V besedilu kodeksa uporabljeni izraz psiholog, obravnavanec, itd. obsega pomen za oba spola: psiholog, psihologinja, obravnavanec, obravnavanka itd.

SPOŠTOVANJE ČLOVEKOVIH PRAVIC IN DOSTOJANSTVA

Psiholog spoštuje ljudi in njihove osnovne človekove pravice, dostojanstvo in enakovrednost.

Načelo spoštovanja pravic in dostojanstva je bistveno načelo psihološke etike. Psiholog ga vedno upošteva kot vodilno načelo, z izjemo tistih okoliščin, ki pomenijo očitno in neposredno ogrožanje znanega ali neznanega posameznika.

V tem načelu so opredeljeni spoštovanje človekovega dostojanstva, človekove splošne pravice, enakost pravic, zasebnost in zaupnost, uporaba in varovanje psihodiagnostičnih sredstev, obveščeno soglasje s svobodno odločitvijo obravnavanca ter psihološke raziskave z živalmi.

Spoštovanje človekovega dostojanstva

4.

Psiholog spoštuje vse ljudi, s katerimi prihaja v poklicni odnos. Pri svojem strokovnem delu spoštuje dostojanstvo, osebnost, znanje, spoznanja, izkušnje in stroko vseh oseb, s katerimi prihaja v stik.

Zaradi narave dela je težišče odgovornosti psihologa spoštovanje neposredno vključenih v strokovni postopek, saj so ti bolj izpostavljeni kot posredno vključeni (tretja stran, delodajalec, tim, javnost). Obravnavanci, ki so neposredno vključeni v psihološki postopek so bolj ranljivi (npr. klienti, študenti, preizkušanci) in je zanje psihologova odgovornost praviloma večja od tiste za posredno vključene v postopek (npr. delodajalci, tretja stran, javnost).

5.

Psiholog pri svojem delu spoštuje človekove pravice. Zanj so posebno pomembne pravice do zasebnosti, samoodločanja in avtonomije. Pri opravljanju strokovnega dela jih spoštuje in ščiti.

Psiholog sme uporabljati samo tiste postopke in uporabljati takšne aktivnosti, za katere lahko doseže obveščeno soglasje in zaupanje obravnavanca, ki sta pomemben del teh pravic.

6.

Psiholog obravnavancev ne nadleguje na noben način (npr. spolno, izsiljuje, žali).

Človekove splošne pravice

7.

Psiholog zavrne sodelovanje v postopkih, ki kršijo pravne ali moralne pravice drugih ljudi.

8.

Psiholog odkloni svetovanje, usposabljanje ali posredovanje podatkov nekomu, za katerega utemeljeno domneva, da bo uporabil to znanje, veščine ali podatke na način, ki lahko pomeni kršenje človekovih pravic.

9.

Psiholog zagotavlja, da pri njegovem strokovnem delovanju psihološka spoznanja in veščine ne bodo namerno ali nenamerno zlorabljeni in s tem kršene človekove pravice.

10.

Psiholog spoštuje človekove pravice prejemnikov psihološke pomoči, udeležencev v raziskavah in pedagoškem procesu.

Enakost pravic - enakopravnost

11.

Psiholog enakopravno obravnava vse ljudi ne glede na raso, narodnost, spol, vero, politično pripadnost ali spolno usmerjenost. Ne dopušča, opravičuje, olajšuje ali sodeluje pri kakršni koli diskriminaciji.

12.

Psiholog zavrača in preprečuje postopke, ki nepravilno diskriminirajo ljudi.

Zasebnost in zaupnost

13.

Psiholog v poklicnem delu s posameznikom, skupino ali ustanovo vzpostavi zaupni odnos. V tem odnosu strogo spoštuje načelo poklicne tajnosti in je osebno odgovoren, da pridobiva in sporoča obravnavancu samo tiste podatke, ki so povezani s ciljem obravnave.

14.

Psiholog pozna in upošteva pravice, načela in ukrepe, s katerimi se preprečujejo nezakoniti in neupravičeni posegi v integriteto človekove osebnosti, njegovega osebnega in družinskega življenja zaradi zbiranja, obdelave, shranjevanja in posredovanja osebnih podatkov ter njihove uporabe.

15.

Psiholog o poteku psihološke pomoči vodi stalen, urejen, sistematičen in vsebinsko ter časovno popoln strokovni zapis obravnave (dosje) ter s tem zagotavlja kakovost in kontinuiteto strokovnega odnosa.

Psiholog svoje dodatne osebne zapise o obravnavi hrani ločeno. Ti niso del opisane strokovne dokumentacije in niso nikomur na vpogled.

Psiholog je osebno odgovoren za možne napake in zlorabe psiholoških podatkov in psihodiagnostičnih sredstev, če se izkaže, da je do teh napak ali zlorab prišlo po njegovi krivdi.

16.

Preden psiholog uporabi zbrane podatke, je dolžan obravnavanca seznaniti z namenom uporabe podatkov. Psiholog obravnavancu na njegovo zahtevo omogoči vpogled v njegov dosje. Psiholog mu zavrne vpogled v dosje le v primeru, ko bi bila s tem povzročena resna škoda. Obravnavanec lahko za vpogled v dosje izbere drugo strokovno osebo izven odnosa. Podatki iz dosjeja so last obravnavanca.

17.

Psiholog na zahtevo obravnavanca spremeni ali izloči podatek iz dosjeja, ki je netočen, nepopoln ali ni v skladu z namenom obravnave oziroma nepopolni podatek dopolni.

18.

Če obravnavanec ne more samostojno presojudati, ima skrbnik pravico do vpogleda v dosje in do morebitne potrebne spremembe v dosjeju.

19.

Psiholog je osebno odgovoren za varno in zaupno shranjevanje in uporabo vseh podatkov o obravnavancu v kakršnikoli obliki.

20.

Ko psiholog poroča, informira, pojasnjuje ali objavlja karkoli, kar se nanaša na njegove obravnave, poskrbi za smiselne omejitve podatkov in za njihovo anonimnost podatkov.

Kadar namerava psiholog pri objavljanju strokovnih del uporabiti primere iz prakse, mora zagotoviti popolno anonimnost obravnavanca. Za objavo podatkov, po katerih bi bilo kakorkoli možno obravnavanca prepoznati, mora prej pridobiti njegovo pisno obveščeno soglasje. Soglasje mora pridobiti tudi v primeru, ko je zagotovil anonimnost in delo objavlja za širši krog bralcev zunaj stroke. Ne glede na pridobljeno soglasje psiholog ne sme objaviti podatkov, ki bi kakorkoli škodili obravnavancu.

21.

V primeru zakonite zahteve ali upravičene potrebe po razkritju podatkov psiholog dostop do podatkov in sporočanje smiselno omeji in razkrije samo vsebine, ki so neposredno povezane s potrebo ali zahtevo.

Psiholog sme od obveznosti popolnega ščitenja podatkov odstopiti le v izjemnih primerih (ko je ogroženo življenje obravnavanca ali življenje drugih ljudi ali, ko gre za zlorabo otrok). Psiholog je dolžan obravnavanca seznaniti s temi izjemami na začetku poklicnega odnosa.

Obveščeno soglasje in svoboda soglasja

22.

Psiholog v poklicnem odnosu v največji možni meri zagotavlja obravnavancu odločanje o sebi, vključno odločitve o vzpostavitvi in koncu poklicnega odnosa. Osnova za obravnavančevo odločanje je obveščeno soglasje.

23.

Pred psihološko obravnavo psiholog obveščeno soglasje obravnavanca pridobi in ga ohranja med njo. Seznanen ga s potrebnimi strokovnimi aktivnostmi in etičnimi dilemami ter morebitnimi posledicami in se prepriča, da je obravnavanec pojasnila razumel.

To soglasje zajema tudi obravnavančevo seznanjenost s psihologovimi dolžnostmi glede načina varovanja osebnih podatkov in poročanja. Obravnavanec lahko kadarkoli med postopkom soglasje prekliče ali zahteva njegovo ponovno opredelitev.

24.

Psiholog mora pridobiti soglasje vseh neposredno in posredno vključenih obravnavancev, kadar se cilj in izid poklicnega odnosa nanašata na več obravnavancev.

Psiholog vnaprej ustrezno opredeli vsebino obveščenega soglasja za vsakega obravnavanca.

25.

Psiholog je posebno odgovoren za dobrobit tistih obravnavancev, od katerih ne more pridobiti obveščenega soglasja oziroma kadar je obveščeno soglasje pridobljeno z omejitvami zaradi

obravnavančeve kronološke ali mentalne starosti in mentalnega zdravja ali omejitev, ki jih postavlja sodni proces.

26.

Če želi psiholog v raziskavo vključiti udeležence, od katerih ne more pridobiti obveščenega soglasja, je zanje osebno odgovoren. Raziskave s takimi udeleženci opravlja le takrat, ko služijo pomembnemu napredku človeštva ali so koristne takim udeležencem samim. Če je možno, se vključitvi takih udeležencev v raziskavo izogne. Če raziskavo izvaja, je odgovoren za to, da vsi sodelavci v raziskavi delujejo v skladu z etičnim kodeksom. Udeležence štiti pred fizičnim in mentalnim neugodjem, škodo ali nevarnostjo, ki ga lahko raziskava povzroči ob izvajanju ali kadarkoli kasneje. Če se neugodju, škodi ali nevarnosti ni mogoče izogniti, psiholog odkloni sodelovanje v taki raziskavi.

2. PRISTOJNOSTI PSIHologa

Psiholog si prizadeva, da pri svojem delu doseže in vzdržuje najvišjo raven pristojnosti. Pri tem se zaveda omejitev svojih pristojnosti in meja svojih izkušenj.

Opravlja samo takšno psihološko dejavnost in pri tem uporablja samo tiste psihološke metode in tehnike, za katere je izobražen s študijem, usposobljen in ima ustrezne izkušnje.

V tem načelu so opredeljeni etična zavest, omejitve pristojnosti psihologa in omejitve psiholoških postopkov, potrebnost stalnega strokovnega razvoja in zmožnost psihologa za opravljanje poklicnega dela.

Etična zavest

27.

Psiholog pozna Kodeks psihološke etike in etične cilje povezuje s svojim poklicnim delom in jih spoštuje.

Omejitve pristojnosti

28.

Psiholog strokovno deluje v mejah svoje izobrazbe, usposobljenosti, izkušenj in določil Kodeksa psihološke etike.

Strokovna zahtevnost posameznih specifičnih področij psihološkega dela obvezuje psihologa, da določeno področje poglobljeno obvlada in prevzema le naloge, za katere je usposobljen.

Omejitve postopkov

29.

Psiholog je pri izboru metod dela neodvisen in svoboden. To ga obvezuje h kritičnemu odnosu, zlasti do tistih metod, ki so pridobljene v drugačnih okoljih ali pomanjkljivo verificirane.

Psiholog uporablja metode, tehnike in postopke, ki jih je ocenila in sprejela psihološka stroka.

30.

Psiholog pri obravnavi opravi tiste psihološke postopke, ki so nujni za potek obravnave, strokovna spoznanja in cilj psihološke pomoči.

Stalni poklicni razvoj

31.

Poklicno delo obvezuje psihologa, da se stalno poklicno izpopolnjuje in usposablja.

Zmožnost za opravljanje strokovnega dela

32.

Psiholog prevzema in opravlja strokovno delo, kadar mu telesno in psihično zdravje dovoljuje in omogoča poklicno zmožnost in presojo.

3. ODGOVORNOSTI PSIHOLOGA

Psiholog se zaveda svoje strokovne in poklicne odgovornosti do svojih obravnavancev, institucij, skupnosti in družbe, v kateri živi in dela.

Izogiba se povzročanju škode, za svoje delovanje je v celoti odgovoren in obenem v največji možni meri zagotavlja tudi to, da njegovo strokovno delovanje ni zlorabljeno.

V tem načelu so opredeljeni splošna odgovornost, zagotavljanje visoke ravni strokovnega in znanstvenega dela, izogibanje povzročanju škode, podaljšana skrb za celovitost obravnave, razširjena odgovornost mentorstva in supervizije ter razreševanje etičnih dilem.

Splošna odgovornost

33.

Psiholog je odgovoren za strokovnost, kakovost in posledice svojega poklicnega delovanja.

Zagotavljanje visoke ravni strokovnega in znanstvenega dela

34.

Psiholog razvija in ohranja visoko znanstveno in strokovno raven svoje poklicne dejavnosti in deluje v skladu z načeli kodeksa poklicne etike.

Psiholog je odgovoren za celovitost strokovne obravnave.

Uporaba in varovanje psihodiagnostičnih sredstev

35.

Psihološki dosje je del varovanega psihološkega arhiva.

V varovanem psihološkem arhivu so hranjena tudi psihodiagnostična sredstva in drugi psihološki standardizirani pripomočki, katerih razširjanje bi občutno škodovala stroki, posamezniku ali družbi. Psiholog je dolžan ta sredstva uporabljati in hraniti tako, da so dostopna samo diplomiranim psihologom.

Psiholog je dolžan zagotoviti, da se s psihodiagnostičnimi sredstvi ravna tako kot z gradivi zaupne narave. Psihodiagnostična sredstva in druge pripomočke za delo mora skrbno shraniti v psihološki arhiv.

36.

Psiholog je v celoti in edini odgovoren za vsako povzročeno škodo ali kršitev obveznosti, ki bi nastala zaradi nepravilnega in malomarnega uporabljanja psihodiagnostičnih sredstev in podatkov, ki jih je dobil z njihovo pomočjo.

37.

Psiholog pri svojem strokovnem delu uporablja kakovostna psihodiagnostična sredstva, katerih lastnosti ustrezajo standardom za izdelavo, uporabo in vrednotenje psiholoških testov ter drugih psiholoških merskih instrumentov in standardom za prevajanje in priredbo psiholoških testov iz enega jezikovnega in kulturnega okolja v drugega.

38.

Psiholog skuša vedno izbrati najustreznejša psihodiagnostična sredstva, ki zadostijo cilju, kateremu so namenjena in ki so primerni za ciljno skupino ali posameznika, pri katerih želi ta sredstva uporabiti. Vedno najprej natančno opredeli namen uporabe določenih psihodiagnostičnih sredstev.

39.

Psiholog vzdržuje visoke osebne standarde glede strokovne pristojnosti in uporablja le tista psihodiagnostična sredstva, za uporabo katerih je usposobljen. Pri tem upošteva sprejeto kategorizacijo psihodiagnostičnih sredstev po zahtevnosti uporabe, ki za vsak preizkus določa potrebno osnovno strokovno ali dodatno usposobljenost psihologa. Tudi v primeru, ko sme uporabljati določeno ustrezno kategorizirano psihodiagnostično sredstvo, pa je psiholog dolžan sam presoditi, ali mu njegovo teoretično in praktično znanje, razumevanje, izkušnje in usposobljenost dovoljujejo kompetentno uporabo določenih psihodiagnostičnih sredstev.

Psiholog se zaveda, da z napačnim ravnanjem s psihodiagnostičnimi sredstvi (pri administriranju, vrednotenju in interpretaciji rezultatov) lahko povzroči nepopravljivo škodo posamezniku, stroki ali družbi.

40.

Psiholog upošteva avtorske pravice, zakonodajo in dogovore glede uporabe psihodiagnostičnih sredstev.

Izogibanje povzročanju škode

41.

Psiholog s svojim strokovnim znanjem ne povzroča škode obravnavancu.

Posledice nepredvidene in/ali neizogibne škode čim bolj omili.

Podaljšana skrb

42.

Psiholog je odgovoren za izpeljavo obravnave, tudi kadar sam ne more postopka zaključiti. Izpeljavo strokovne obravnave zagotovi v sodelovanju s kolegi ali institucijo.

43.

Psiholog ostaja odgovoren za pomoč obravnavancu tudi po končani obravnavi, če se ta ponovno obrne nanj s problemom, povezanim s prvotno obravnavo.

Razširjena odgovornost

44.

Kadar psiholog vodi projekt, poučuje, opravlja mentorstvo ali supervizijo, je odgovoren za korektno znanstveno in strokovno delovanje vseh sodelujočih, vključno z upoštevanjem etičnih načel.

Razreševanje etičnih dilem

45.

Psiholog je pozoren na etične dileme, jih prepozna in poskuša razreševati v skladu z načeli etičnega kodeksa. Pri razreševanju dileme se posvetuje s kolegi na svojem področju ali/in zahteva pomoč Komisije za poklicno etiko psihologov Slovenije.

4. INTEGRITETA POKLICA

Psiholog si prizadeva za celovitost psihološke znanosti, razvoj teorije in praktičnih izkušenj.

V strokovnih aktivnostih je psiholog do drugih pošten, pravičen in spoštljiv.

Psiholog svojo poklicno vlogo pojasni obravnavancem na začetku strokovnega postopka in v tej vlogi kar se da skladno deluje.

V tem načelu so opredeljeni dolžnost prepoznavanja omejitev, psihologova poštenost in verodostojnost, odkritost in odprtost, konfliktnost interesov in izkoriščanje ter neetično delo kolegov.

Poznavanje omejitev

46.

Psiholog se mora pri svojem delu zavedati svojih osebnih in poklicnih omejitev.

V zahtevnih situacijah poišče nasvet in pomoč kolegov ali institucij.

47.

V poklicno delo psiholog ne vnaša svojih ideoloških, političnih in verskih prepričanj.

Verodostojnost

48.

Psiholog svoje poklicne kvalifikacije, izkušnje in pristojnosti objektivno in pošteno predstavi.

49.

Psiholog poklicno storitev ustrezno cenovno ovrednoti in se dogovora o ceni dosledno drži.

50.

Psiholog je objektivni pri navajanju zaključkov, mnenj in ugotovitev in se zaveda omejitev stroke.

Odkritost in odprtost

51.

Psiholog ustvarjalno prispeva k razvoju in uporabnosti stroke. Ugotovitve in spoznanja posreduje strokovni in širši javnosti.

52.

Psiholog ima do javnosti aktiven odnos in stremi za tem, da je javnost objektivno obveščena o prispevkih psiholoških spoznanj k razvoju posameznika in družbe. Pri tem se izogiba senzacionalnosti.

53.

Psiholog je dolžan odkrito informirati obravnavanca o možnih alternativnih postopkih. Obravnavančevo zmotno pojmovanje o psihološki obravnavi razčisti ter ponovno vzpostavi zaupanje.

Konfliktnost interesov in izkoriščanje

54.

Psiholog se zaveda problemov, ki jih povzroča dvojni odnos. Dolžan je preprečiti vsak odnos, ki zmanjšuje potrebno poklicno razdaljo in vodi do konflikta interesov ali do izkoriščanja obravnavanca.

55.

Psiholog poklicnega odnosa ne izkorišča za osebne, politične, verske ali druge ideološke interese in namene.

56.

Psiholog ne izkorišča neenakosti moči, izvirajoče iz vlog poklicnega odnosa, tudi po formalnem zaključku obravnave.

Kršitve kodeksa poklicne etike

57.

Psiholog je ob spoznani kršitvi Kodeksa poklicne etike psihologov dolžan ukrepati. Kršitelja opozori in če je potrebno, obvesti Društvo psihologov Slovenije in Komisijo za poklicno etiko psihologov.

SANKCIJE

ureja Pravilnik o delu Častnega razsodišča psihologov Slovenije.

ZAKLJUČNE DOLOČBE

Ustrezno zapisati v predlogu Kodeksa.

Opredeliti veljavnost kodeksa za psihologe.

Napraviti slovarček pojmov.

DODATEK: KOMENTAR

Komentar bo pripravljen po obravnavah Kodeksa. Poglavja komentarja so lahko podobno zasnovana kot je Komentar Kodeksa 1982.